

ESKİ HUKUKUMUZDA VAKIF MALLARIN TAMİRİ VE MUHAFAZASI

Prof. Dr. Ahmet AKGÜNDÜZ

1. Genel Olarak Konunun Ana Hatları:

Mütevellinin görevi olan tasarrufların başında vakıf malların tamiri gelmektedir. Eski hukukumuzda tamir için kullanılan tabirler arasında **imare**, **rakabe** ve **meremmet** kelimeleri mevcuttur. İmare, tamir demektir. Meremmet de aynı anlamı ifade eder. Rakabe ise, daha ziyade Osmanlı hukukunda kullanılmaktadır ve vakıf malların kontrol ve gözetilmesi manasını taşır ki, ilk iki tabirden daha ince bir manadır¹. Termim ve çoğulu olan termimat da, tamir ve tamirat kelimelerinin eş anlamlısıdır².

Vakıf mallarda yapılacak olan tamirleri de ikiye ayırmak mümkündür. Bir evin boya ve sıvası gibi aslından alınıp ayrılması mümkün olmayan şeylere "**meremmet-i müstehleke**" ve binaya yeniden ilave edilen merdiven, kiler, câmekân veya avluya döşenen mermer vesaire gibi ayrılarak alınması kabil olan ilave ve tefruatına da "**meremmet-i gayr-i müstehleke**" denir³. Vakfın tamirinden, vakıf malların aslı halinin korunması ile harap olmasına mani olmak anlaşılmalıdır. Yoksa lüks sayılan masraflar tamir masraflarından sayılmaz. Tamir yapılmadığı takdirde vakıf harap olacaksa veya vakfa açık bir zarar gelecektse, bunlar ihmal edilmemesi lazım gelen zaruri tamirlerdir⁴.

Konu hem fıkıh kitaplarında ve hem de fetvâ kitaplarında uzun uzadıya incelenmiş ve ayrıntılı hükümlere bağlanmıştır.

2. Vakfın Tamiri ve Tamir Masrafları:

Bütün İslam hukukçuları, harap olan veya haraba yüz tutan vakıf mallarının tamirini, **mütevellinin tek başına yapabileceği en önemli tasarruflardan** olarak kabul etmişlerdir. Tamirin yapılabilmesi için, vâkıfın konuyla ilgili bir şartının bulunup bulunmaması farketmez. Ve hatta vâkıf tamir edilmemesini şart koşsa bile, bu şarta itibar edilmez. Zira böyle bir şart vakfın amacına aykırıdır.

Vakfın tamiri, vakıftan amaçlanan bütün hayır işlerinden önce gelir⁵.

Vakfın tamiri için vakıf aynın harap olması gerekir demiştik. Harap olmak;

A) Ya bir adamın fiiliyle veya kendiliğinden meydana gelmiştir. Eğer başkasının fiili ile harap olmuş ise mütevellinin tamirden evvel tazmin ettirmesi gerekir. **Tazmin meselesinde de iki ihtimal mevcuttur:** Harap olan vakıf ayn, ya aynıyla veya geliriyle intifa olunur. Eğer aynıyla intifa olunuyorsa, tahrip edene eski haline getirmesi için gereken yapılmalıdır. Geliri ile intifa olunuyor ise, mütevelli alacağı tazminat bedeliyle gereken tamiri yapacaktır. **Eski haline getirmek şeklindeki tazmin tarzı**, sadece vakıflara has bir durumdur⁶.

1. Ebüssuud, Feteva, Vrk:124/B vd.; Mardin, AE, 193; El-Kübeysi, II/188

2. Ömer Hilmi, AE, m.194; Ali Haydar, TS,sh.

3. Mardin, AE, 193-194; Mecelle, md.481 ve şerhi

4. Ali Haydar, TS.md.1495-1505; Kadri Paşa, KA. md.408 vd.

5. İbn-i Nüceym, 5/254; Trablusi, 47, 49; El-Ensari, 2/471; İbnün-Neccar, 2/12; El-Buhuti, 2/455; El-Makdisi, 4/90; Ali Haydar, TS.md.1484; Ebüssuud, Fetâvâ, Vrk:124/B-125; Kadri Paşa, KA.md.408 vd.; İbn-i Abidin, 4/366-367

6. Mardin, AE.194

B) Vakıf ayn kendiliğinden harap olmuş ve tamire muhtaç bir hale gelmiş ise, tamiri ve tamir masraflarının karşılanması hususunda dört hal söz konusudur:

Birinci Hal: Vâkıf tarafından tamir için belli bir malın şart koşulması halidir. Vâkıfın şart koştuğu mal, kendi özel mülkiyet konusu malından olabileceği gibi, vakfın gelirinden de olabilir. Her iki halde de vâkıfın şartına muhakkak uyulmalıdır. Vakfın geliri ilk etapta tamiri için harcanmalıdır.⁷

İkinci Hal: Vakıf ayn, geliri ile intifa olunan bir ayn (istiğlalen mevkuf) ise, vakfın geliri zaruri olan tamir masraflarına harcanır. Tamir masrafları, vakıftan yararlananlara ve görevlilere dağıtılacak olan tahsisat ve maaşlara takdim edilir. Vakfın tamir ihtiyaçları varken, maaş ve tahsisat dağıtılamaz. Zikredilen hükme aykırı olan mahkeme kararları ve emr-i sultanî dahi geçersizdir.⁸

Bunun tek istisnası **mütevellinin ücretidir**. Zira müteveli vakfın herşeyidir.⁹ Aksine hareketten müteveli sorumludur.

Bu durumda incelenmesi gereken iki mesele daha vardır:

Birincisi: Vâkıf tamir masraflarının yararlananların paylarına takdim edilmesini şart koşması halinde, eğer vakıf ayn tamire muhtaç ise zaten tamir yapılacaktır. Eğer tamire muhtaç değilse, mütevellinin muhtemel tamir masraflarını karşılamak üzere gelirin bir kısmını ihtiyat akçesi olarak bekletmesi gerekir.¹⁰

İkincisi: Vâkıfın böyle bir şartının bulunmaması halinde ise, müteveli tamir için belli bir ihtiyat akçesi bekletmeye mecbur değildir. Ancak bu, tamire ihtiyaç olmaması halinde geçerlidir.¹¹

Üçüncü Hal: Vakıf mal ayn ile intifa olunan bir mal, mesela kendilerine vakıf yapılan şahısların oturmaları için vakfedilmiş bir ev ise - ki buna **süknâsı meşrû vakıf** ve oturma hakkına sahip olan şahıslara da **men lehü's-sükna** denir-, bu durumda bazı hükümler mevcuttur.

Bu çeşit vakıflardan intifa hakkına sahip olanların, büyük masraflar da yapsalar, yapmış oldukları boya, badana ve sıva gibi "**meremmet-i müstehlekeler**" vakfa teberru sayılır. Zira bu çeşit masraflar nimet-ten istifade edene aittir. "**Nimet külfet mukabilinde olur**."¹²

Bunların (menlehüssükna'nın) yapmış oldukları **meremmet-i gayr-i müstehlekeler** yani vakıf mallara ek olarak yaptıkları binalar, merdivenler, tahtalar vesaireler ise, kendi mallarından yapılmış olmak ve teberru kasdı bulunmamak şartı ile kendi mülkleri olur. Ayrılması ve alınması mümkün ise vefatında mirasçılarına kalır. Menlehüssükna değişirse, ilavenin kıymetini mirasçılara verip onları alır. Almaktan imtina ederse hakim kiraya verir, kira bedelinden mirasçıların haklarını öder.¹³

Bu çeşit vakıf ayların tamiri gerektiğinde, eğer vakfiyede bir sarahat yoksa veya sarahat olup da vakfın geliri mevcut değilse, tamir masraflarını intifa hakkına sahip olanlar (menlehüs-süknâ) karşılar. Bunların iktidarı olmadığı veya olup da tamirden imtina ettikleri takdirde, hakim karar ve mütevellinin marifetiyle kira bedeline mahsuben tamir etmek üzere başkalarına kiraya verilir.¹⁴

Dördüncü Hal: Vakıf malların cami ve mescit gibi âmmeye yapılan vakıflar olması halidir. Eğer bunların gelir kaynakları varsa tamir masrafları bunların gelirinden karşılanır. Yoksa devlet hazinesinden (beytül-maldan) karşılanmalıdır.¹⁵ Bu nokta önemlidir. Bu hükme dayanarak Bilecik'teki Osman Gazi Vakfı, Hazine tarafından tamir edilmiştir.

3. Osmanlı Tatbikatında Durum:

Tanzimat dönemine kadarki durum yukarıda zikrettiğimiz esaslar çerçevesindedir. Tanzimattan sonra ise, konu ile ilgili yine bu esaslara uygun hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bu hukukî düzenlemeler daha ziyade **mazbut vakıfları** ilgilendirmektedir.

7. Şirazi, 1/445; Şirbini 2/395; Ömer Hilmi, AE. m.412; Ali Haydar, TS.md.1491; Kadri Paşa, KA, md.408 vd.; İbn-i Abidin.4/368

8. Ebüssuud, Fetâvâ, Vrk: 124/B-125; "Bir vakfın vakıfnâmesinde vakf-ı mezbur rakabe olduğunda, mütevellinin ve câbinin ve kâtibin vazifeleri rakabe olmasın deyü mestur olsa, mezburlar hariç olurlar mı? El-Cevap: Olmazlar, şart-ı mezbur lağdır, nâmeşrudur" Şirazi, 1/445; İbn-i Kudame, 6/245; Ali Haydar, TS.md.1491-1494; Ömer Hilmi, AE. m.411-413; Kadri Paşa, KA. m.408-415

9. Ebüssuud, Fetâvâ, Vrk: 125/A; "Ehl-i vezâifin vazifelerinin nisfı rakabe olacak müteveli ile câbi ve nâzır bunda dahil olur mu? El-Cevap: Müteveli olmaz, diğerleri olur" Ali Haydar, TS.md.1504

10. Kadri Paşa, KA.md. 409; El-Kübeysi, II/191-192

11. Kadri Paşa, KA. md.410; El-Kübeysi, II/192-193

12. Mardin, AE. 193; Ali Haydar, TS.md.1489; Kadri Paşa, KA. md.434 vd.

13. Ömer Hilmi, AE. m.409-410; Ali Haydar, TS.md.1486-1488; Mardin, AE. 194-195; Kadri Paşa, KA. md.434-438; İbn-i Abidin, 4/373

14. Ömer Hilmi, AE.md.412; Mardin, AE. 195, 233; Kadri Paşa, KA. md.437-438

15. Şirazi, 1/445; İbn-i Cizzi, 372; El-Kübeysi, II/193-194; Kadri Paşa, KA.md.414-41

Gurre-i Recep 1274/1858 tarihli bir Nizamname, özellikle Evkaf Nezareti tarafından idare edilen vakıfların tamir masraflarının, Hazine-i Şahane'den karşılanmasını ve tamir masrafları darsaadette 1000, taşrada ise 2000 kuruşu aşmıyorsa hazineden izin alınmaksızın, aşmıyorsa alınarak ve Evkaf Nezaretinin yürüteceği birinci ve ikinci keşifler yapıldıktan sonra ihale yapılarak karşılanmasını amirdir.¹⁶

1280/1863 tarihli Evkaf Nizamnamesi ise daha ayrıntılı hükümler ihtiva etmektedir. Buna göre, mazbut vakıflara ait "**hayrât**" ve icare-i vahideli akarlardan tamir gerekenler, Evkaf Müdürünün oluru ile mahallî meclise danışılarak ve bilirkişi tarafından keşif yapılarak (birinci ve ikinci keşifleri), vakıf geliri varsa geliri ile yapılacak, yoksa durum mazbata ile Evkaf Nezaretine bildirilecektir. **Mülhak vakıfların** ise zaruri masrafları Evkaf Müdürü ve mahallî meclis marifetiyle mütevellileri tarafından karşılanacaktır. Her iki vakıfta da tamir masrafları 2500 kuruşu geçerse, Hazineye mutlaka haber verilecektir. Bütün tamir tasarrufları Evkaf Müdürlerince kontrol edilecektir.¹⁷

25 Receb 1294/1877 tarihli Nizâmname ise, yukarıda zikredilen usulleri daha modern ve ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir.¹⁸ Daha sonra yapılan bir düzenleme ile, 25 liraya kadar olan masraflar için sadece istihkâk sahiplerinin senedleri; 500 liraya kadar olanlar için birinci ve ikinci keşif ile Mahallî Meclis Kararı; 500 liradan fazla olanlar için ise, Hazinesinin izni aranacağı kabul edilmiştir.¹⁹

4. Vakıf Hukukunda Marsad (Yap-İşlet-Devret) Usûlü:

Marsad, kelime anlamı itibariyle, gözetleme ve bekleme yeri ve yolu demektir. Vakıf Hukukunda ise, uzun süreli kira akdinin bir çeşididir. Çatılı vakıf malların, dokuz ve on sene gibi uzun süreli kira akdi ile kiralanarak tamirinin sağlanması için başvurulmuş bir hukukî çaredir. Daha ziyâde Hanbeli Mezhebinin görüşüne dayanmakta ise de Hanefi Mezhebinde ve Osmanlı Tatbikatında da kabul görmüştür.

Vakıf malların gelirleri bulunmadığı, tamire muhtaç olduğu ve de peşin kira bedeli ile kiraya verilerek tamirinin yapılması mümkün olmadığı takdirde, mütevellî tarafından tamirine harcanmak üzere belli bir meblağ borç alınır veya vakfa borç mahsub edilmek üzere tâlibine tamir ettirilir. Vakfın tamirine harcanan masraf borcu, bu borcu veren veya vakıf malı tamir ettiren kişiye, vakıf malı kiraya verilerek tediye olunur. Böylece, vakıf malı, tamir edilmiş olur; vakıf malı tamir eden veya tamiri için borç veren şahıs da, fazla yüksek olmayan bir kira bedeli ile vakıf malın kiracısı yani işletmecisi olur.²⁰

Marsad usulünün tabii olduğu bir kısım hükümler vardır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

Vakıf malların gelirinden marsad bedelinin bir an önce ödenmesine gayret gösterilmelidir. Marsad usulü, ancak zaruri masraflar için sözkonusudur. Vakfın tamire yetecek kadar geliri bulunması halinde, marsad usulüne asla müsaade edilemez.

Marsad usulüyle vakıf malı işleten kimse, mütevellinin izni olmadan bina yapamaz, tamirde bulunamaz. Yaparsa marsad olarak kabul edilemez. Marsad sahibi vefat ettiğinde, mirasçıları, ancak ecr-i misil vermeleri halinde miras bırakanlarının işletmecilik hakkına sahip olabilirler.²¹

Marsad usulünün günümüzdeki yap-işlet-devret modeline esas teşkil edeceği şüphesizdir. Ancak şartlarına uyulması lazımdır. Uygulamada bu şartlara uyulduğu asla iddia edilemez.²²

5. Günümüzde Vakıf Malların Tamiri ve Muhâfazası

Bu konu ile ilgili mevzuat hükümlerini burada tekrar edecek değilim. Ancak eski hukukumuzdaki hükümleri inceledikten sonra, mevcut tamire muhtaç vakıf malların çoğunluğu eski vakıflar olmasından dolayı, kısa bir mukayese yapmak istiyoruz.

Esefle ifade edeyim ki, günümüzde vakıf malların tamiri ve muhâfazası, Cumhuriyetin ilk elli yılına göre epeyce mesafe kaydedildiyse de, yine de yolunda gitmediği açıkça ortadadır. Bunun çok mühim sebepleri vardır:

Birincisi; Eski vakıf eserler, camiler dışında, gayesine uygun şekilde kullanılmamaktadır. Dolayısıyla özellikle müslüman halkımızın desteğini, devlet bu konuda kaybetmiştir. Mesela İstanbul'da bir medrese, Kari-

16. Masarifi Hazâin-i Şahânedede Rü'yet Olunan Bil-Cümle Ebniye Hakkına Nizamname, md.1-10; D.İ.T.II/83-88

17. 1280-1863 tarihli Evkaf Nizamnamesi, Bend.20-23; D.İ.T.II/154-155

18. 25 Receb 1294/1877 tarihli Ebniye-i Emîriye Ve Vakfiye İnşâat Ve Tamirâtı Hakkında Nizâmname, md.1-23,D.İ.T., IV,sh.586; Karakoç, Tahşiyeli Kavânin, II,273 vd.

19. Akgündüz Ahmet, İslâm Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara 1988, sh.315-319

20. Fetvâhâne-i Âlinin Suriye Kadılığının sorusuna karşı aldığı Karar, Ceride-i İlmiyye, II, 871; Kadri Paşa, Kanun'ul-Adl, md.461-465; İbn-i Âbidin, Tenkîh, II,200; Ali Haydar, Tertib'üs-Sunûf, md.149

21. Fetvâhâne-i Âlinin Suriye Kadılığının sorusuna karşı aldığı Karar, Ceride-i İlmiyye, II, 871; Kadri Paşa, Kanun'ul-Adl, md.461-465; İbn-i Âbidin, Tenkîh, II,200; Ali Haydar, Tertib'üs-Sunûf, md.149

22. Akgündüz Ahmet, İslâm Hukukunda Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara 1988, sh.398-399

katürccüler Derneğine tahsis edilmiştir. İçinde ilim okutulan ve hem de Kur'an ilimleri okutulan medrese ile Karikatürccüler Derneğinin ne alakası vardır? Milletimiz, bu hali gördükçe, vakıfların tamiri için yardım değil, maalesef sebep olanlara lanet okumaktadır. Ayrıca Fâtih'deki çok güzel bir medrese, bir kaç taşın içinde bulunduğu bir müze halinde tutulmaktadır. Daha başka misaller vermek mümkündür.

Halbuki Oxford Üniversitesinin çoğu bölümlerinin eski okulların binalarında devam ettiğini gidenler elbetteki görmüştür. Ayrıca Komünizmin pençesinden yeni kurtulan Özbekistan'da, eski ve harap medreseler, tamamen dinî ilimlerin okutulduğu İlahiyât Fakültelerine ve medreselere tahsis edildiği için, üç dört sene içinde onların medreseleri ve eski vakıfları tamir konusunda aldıkları mesafe, bizim 70 senede aldığımızdan daha fazladır. Demek işin içinde bir terslik vardır.

Bu sebeple özellikle medrese veya tekke mahiyetindeki vakıf eserler, ya İlahiyat Fakültelerine veya Kur'an kurslarına veyahut da gayesine yakın hizmetlere tahsis edilirse, hem tamiri ve hem de muhafazası, hem daha kolay olur ve hem de devlete yük olmadan tamamlanır. Bu iş halledilmedikçe, İstanbul'da bazı resmî kurumlara tahsis edilmiş olan vakıf eserler, çöplük olmaya devam eder.

İkincisi; Son zamanlarda görülen yap-işlet-devret veya tamir etmek şartıyla vakıf malların kiraya verilmesi hadisesinin de, vakıf hukukunun ruhuna uygun yürüdüğü kanaatinde değilim. Bunun da sebebi, vakıf idarecilerinin, tamamen olmasa da kısmen vakıf ruhuna uygun insanlardan seçilemeyeşidir. Bakınız bir misal vereyim:

Süleymaniye'de yeni vakıflarımızdan birisi, eski bir harap evi satın alır ve tamirine başlar. Temelde elli metre derinlikte Bizans devrine ait çürük bir taş çıktı diye, inşaat durdurulur. Halbuki Süleymaniye Camiinin hemen altında bulunan Kâtip Şemseddin Camiinin yanında Osmanlı Devletinin ilk sibyan mekteplerinden birinin iki duvarı bulunmaktadır. Vakıflar, burayı ya Diyânete veya bir dinî kuruluşa verse, kısa zamanda eski haline getirilir. Bunun yerine İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, burayı Büfe yapmak üzere bir vatandaşa kiralar. Vatandaş, Büfe'yi yapmak için Sibyan Mektebi'nin iki duvarını yıkmaya başlar. Vatandaş itiraz eder. Kiracı olan insan ise, burasının kendisine Vakıf İdâresi tarafından büfe yapılmak üzere kiraya verildiğini, bir kısım suistimallerle birlikte nakleder.

Şehzâdebaşı Camiinin, Laleli Camiinin ve benzeri yerlerin senelerce devam edip de bitmeyen tamirlerinin altında da, vakıf malların bir ibâdet manasıyla değil, sadece müteahhitlik hizmeti anlayışıyla tamirine kalkışılması yatmaktadır. Eğer eski vakıf eserler, gayelerine uygun kişi ve kuruluşlara, başta Diyânet Teşkilâtı olmak üzere, tahsis edilirse ve vakıf hizmetleri, vakfın ruhuna uygun hayat yaşayan insanların eline bırakılırsa, vakıf malların tamiri ve muhafazasının daha kolay ve ucuz olacağı kanaatindeyim.

TARTIŞMA

Oturum Başkanı- Efendim, Sayın Prof.Dr.Ahmet AKGÜNDÜZ Hocamıza, güzel açıklamaları için teşekkür ediyorum.

Vakıf müessesesi, Türk tarihiyle, Türk kültürüyle birleşmiş ve zaman içinde, tarih içinde gelişerek o varlığın, Türk varlığının, Türk kültürünün, Türk tarihinin benlikleriyle birlikte bugün bu noktalara kadar gelebilmiş, gelişmiş, vücut bulmuştur. Fakat bunu, muhafaza edebilmek, bu tarihle gurur duyabilmek ve bu tarihi geçmiş dönemleri içinde yaşayabilmek, sadece bu eserleri finansman açısından desteklemekle değil, aynı zamanda bu eserlerin muhafazası, bu eserlerin gayesine uygun tarzda muhafazası için, tamiri için ve usulüne, tarihine uygun şekilde restoresini yapabilmek için, mutlaka toplum olarak bazı noktalara gelmemiz gerekiyor.

Hocamıza gerçekten bir noktada çok teşekkür ediyorum. Millet ve devletin elele vermesiyledir gerçekten bu işin çözümü, yıllarca çok saygı duyduğum Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki arkadaşlarımla bu noktaya çözüm bulabilmek için çok uğraştık. Bana kalırsa, bu işin gerçekten en güzel çözümü, milletle devletin ele ele olmasıdır. Saklı olan paraların, vakıf kültürünü, Türk kültürünü, Türk tarihini ifade eden bu eserlere, gayelerine uygun tarzda yatırılmasıyla mümkündür, ortaya çıkarılmasıyla mümkündür.

Efendim, çok teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Neriman KIRZIOĞLU- Efendim, Prof.Dr.Sayın Ahmet AKGÜNDÜZ ve Prof.Dr.Sayın AYDIN Beylere, ilginç bildirilerinden dolayı öncelikle teşekkür ediyorum, kendilerini kutluyorum.

Ben bir konu üzerinde durmak istiyorum, Sayın Davut AYDIN Bey, çeşitli ülkelerde müzelerin artışları -Çin'de, Avrupa'da- ve oraya devam eden kişilerin sayıları üzerinde durdular. Bilmiyorum, ben dinlerken kaçırdım mı, eğer öyle bir şey varsa özür diliyorum. Türkiye'deki durum hakkında fazla bir şey söylemediler, bunu öğrenmek isterdik. Özellikle bugün Türkiye'deki müzelerin durumu nedir?

Diğer bir konu, tekrar kendisinden özür dileyerek söylüyorum, ben bunu sadece Ahmet Bey'e değil, genç arkadaşlarımı uyarmak amacıyla söylüyorum. Mesela, Davut Bey'in bildirisinde, "2000'li Yılların Mega

Hedefleri Doğrultusunda Kültürel Varlıkların Korunması ve Yaşatılması ve Finansmanı" konusundaydı. Ben, bu konu üzerinde biraz hassasiyetle duruyorum. "Dilimizi, yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıyız" diyen Atatürk'ün bu sözüyle Osmanlıca'dan arındırılmış genç Türkçemize kavuşmuş ve bu genç Türkçeyi devam ettirmeye çalışıyor idik. Fakat, son zamanlarda, özellikle bu boyunduruk değişti. Eğer biz, devamlı olarak Amerika ve Avrupa'nın boyunduruğu ile konuşacak isek, neden Osmanlı'yı bıraktık, 600 yıldan beri arşivlerimizde bulunan dilleri kaybettik ve bugün sıkıntı çekiyoruz. Mutlaka oraya dönelim demiyorum; ama, mutlaka bir boyunduruk varsa, hiç olmazsa alıştığımız kelimeler devam ederdi. Çok özür dileyerek, bu genç arkadaşlarımız yeni, yabancı dillerden arınmış bir Türkçeyle konuşurlarsa, bizleri mutlu edeceklerdir.

Tekrar söylüyorum, herhangi bir şekilde kırmak amacıyla söylemedim. Televizyonda da devamlı "mega, mega" diye kullanılıyor; ama, biz bilim adamları, bunlara lütfen özen gösterelim.

Teşekkür ediyorum.

Prof.Dr.Davut AYDIN- Efendim, Sayın Hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Dil konusundaki görüşlerine katılıyorum; ancak, bazı şeyler var ki kaçınılmazsınız. Mega derken, yerine ne koyabiliriz, hangi sözcükler gelir, gerçekten bazen kendimizi zorladık. Onun için alışılmış şeyi aldım. Ama, görüşlerinize katılıyorum.

Müze konusundaki sorularınıza gelince, müze hadisesine Turizm Bakanlığı açısından şöyle bir yaklaşım var: Türkiye'ye gelen turistlerin yaşlarına göre dağılımları üzerinde çalışmaları var, o elime geçti. Orada baktım, yıllar itibariyle Türkiye'ye gelen turistlerin yaş ortalamalarında bir artış gözleniyor. Özellikle Uzakdoğu'dan gelenlerin sayılarında bir artış gözleniyor. Tabii bu beraberinde, kültürel değerlere, özellikle 60-65 yaşındaki emekli olmuş kuşağın, kültürel değerlere ilgisi fazla. Bu nedenle, Turizm Bakanlığının o istatistiklerine baktığımız zaman, turizm sektörünün de giderek gelişeceğini, bu küreselleşme akımı içinde, bu kuşağı da dikkate alırsanız Türkiye'de yıllar itibariyle, gittikçe turistler içerisinde, yüksek gelir gruplu ve yaş ortalaması yüksek olanların sayısı artacak. Bu turizm gelirleri açısından olumlu. Bu beraberinde bizim kültürel değerlerimize olan talebi de arttıracaktır. O açıdan, vakıf eserlerini, tarihî eserleri düzenlememiz, onları geliştirmemiz, turizm sektörüne, bu perspektifte, uluslararası alanda yaklaşmamız doğru olur.

Ama, Türkiye içerisinde, bizim müze olayına yaklaşımımız nasıldır diye sorarsanız. Yerli insanımızın bunlarla ilişkisi nedir; o konuda bir bilgin yok.

Kendilerine teşekkür ediyorum.

Doç.Dr.Kadir ARICI - Her şeyden önce, iki değerli konuşmacıya teşekkür etmekle başlamak istiyorum. Gerçekten, hiç konuşmak niyetinde de değildim; ama özellikle AKGÜNDÜZ Hocamız öyle bir yerden vurdu ki, konuşmadan edemedim.

Bakın, Türkiye'de, bir defa vakıf kavramı soysuzlaştırılmıştır. Bir zamanlar Foundation adıyla bir İngilizce dizi film seyrettirilmişti. Toplumda, vakıf olarak bizim adlandırdığımız kavram, soysuzlaştırılmış ve bu sebeple de, toplumun vakıflara sahip çıkma durumu zayıflamıştır.

İkincisi, Hocamız, ferdileşmenin gün geçtikçe arttığını söyledi, bunun tabii bir sonucu da, bu tür gönüllü çalışmaların zayıflaması olacaktır. Çünkü, bütün dünyada ferdileşme arttıkça, fertler vergi borcunu ödeyerek, bütün yükü, özellikle sosyal alanlardaki yükü, devlete yükleme eğilimi içerisinde olmaktadır. Bu noktada bizim yapmamız gereken temel şey şudur: *Birincisi*, vakıfların, vakıfların, özellikle eski vakıf hukukumuzun, bugünkü gençlerin anlayabileceği bir şekilde anlatılması. Burada büyük boşluklar var.

Bakın, bir araştırmacının, İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde yayınlanan bir kitabında, "*İlk Osmanlı Medreseleri*" adını taşıyan bir kitapta -şu anda yazarını hatırlayamadım-zannediyorum Mustafa Bilgin'di, bazı vakfiyeler okudum, inanın titredim. Yani, vakıf sahibi diyor ki, "*benim vakfıma el atanın yedi sülalesi iflah olmaz*". Beyler, Türkiye'de, çiğnenmemiş vakıflar kalmadı ve burada Sayın Bakanın kamuoyuna yansıyan bir demeci oldu. Ben onun üzerine oturup bir yazı yazmak istedim; ama mümkün olmadı. Sayın Bakan -Antalya'da zannediyorum- konuşmasında dedi ki "*Biz vakıf yerlerin tapusunu sahiplerine vereceğiz.*" Yani, gecekondular işgal ediyor bazı vakıf yerlerini ve Sayın Bakan diyor ki, -vakıflarla görevli bakan- "*Biz buraların tapularını dağıtacağız.*" Televizyonda dinledim bu beyanatı. Şimdi, bu nasıl açıklamadır? Bunu, bir Başbakan yapmış olsaydı, anlardım; ama, vakıflardan sorumlu bir bakanın, vakıf malını... Bakın, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bile yetkisi yok Vakıf malı üzerinde... Yerleşik vakıf hukukumuzu dikkate alırsanız, vakıf malı üzerinde Meclisin bile yetkisi yoktur. Ama, son yüzyıl içinde, bu konuda, vakıf hukukunun temel prensipleri çiğnene çiğnene millet bunu çok normal, vakayı adiyeden bir şey olarak kabul etmiştir.

Onun için, Hocam Sovyetler Birliğiyle ilgili bir şey söyledi. Ben, Sovyetler Birliğinin yıkılmadan önceki son döneminde gittim, Özbekistan'a kadar gittim. Davet ettiğimiz bir Rus arkadaşla Trabzon'da gezerken dedi ki, "*Beyler, biz şunu yaptık: Müslümanlara kendi camilerini verdik, iki sene içinde tamir ettiler. Siz niye buraları Hıristiyanlara vermiyorsunuz?*" dedi. Sümela Manastırını geziyorduk. Yanımda, bize rehberlik eden Trabzonlu arkadaşımız, neredeyse isyan ederek, biz bunu kendimiz beceririz dedi ve onu tersledi: Gerçekten, Özbekistan'da Semerkant ve Buhara'yı gördüm, harıl harıl insanlar -biz kooperatifçilik dolayısıyla, tüketim kooperatiflerinin davetlisi olarak köylere kadar gittik- camileri tamir ediyorlar. Hele Semerkant'a 50

kilometre uzaklıkta Urkut diye bir şehir var. Orada bir Çınarlı Mescit'i gördüm. Orada, o yaşlı insanların cami inşaatlarında nasıl çalıştırıldığını gördüm.

Şu halde, içimiz sızlayarak... gerçekten Batılılar, kendi kültür değerlerine sahip çıkıyorlar ve Türkiye'de bu değerlerin yaşaması için yardım yapıyorlar. Dikkat ederseniz, bütün kazılar, antik döneme ilişkin. Ama biz, henüz Ahlat'ı adam edemedik. Yine bizim, tarihî mezarlıklarımıza bakın, insanın içi sızlıyor. Bunu ne yapacağız; bunu kurtarmanın tek yolu, vakıf kavramının soysuzlaşmasını önlemektir. 1980'de, 12 Eylül döneminde Dernekler Kanunu öyle sıkılaştırıldı ki, bütün politikacılar, bütün siyaset yapmak isteyenler, polisten kaçmak isteyenler derneklerle ilgili formalitelerden kurtulmak isteyenler, hepsi vakıf adı altında kuruluşlar kurdular ve faaliyet gösteriyorlar. Hiç kimse de buna dur demiyor.

O halde... Vakıf kuruyorlar, ertesi gün dilencilige çıkıyorlar. Bu ne biçim vakıftır Allahaşkına?.. Bunu Vakıflar Genel Müdürlüğü engellemeyecek de, kim engelleyecek. Vakıf hukununun temellerinden bir tanesi de budur. Amacına uygun olmayan vakfın tasdiki nasıl yapılır, nasıl tescil edilir ve bütün bunlar devam ettiği müddetçe, vakıf malları tabii ki soysuzlaştırılacaktır.

Bu noktada, Davut Bey hocama bir şey sormak istiyorum: Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün faaliyetleri var, tamam; ama, Vakıflar Bankası bu konuda ne kadar katkı sağlıyor, bu konu tebliğlerin hiç birisinde yok. Vakıflar Bankası, bir başka kurum olarak- mesela biz de burayı kiraladık, kullandık- birtakım ilan ve reklamların dışında, özellikle Vakıflar Bankası temel dayanağını alan Türk-İslâm vakıflarına ne ölçüde katkı sağlıyor, bu konuda bilgi sunarlarsa sevinirim.

Çok teşekkür ederim.

Oturum Başkanı- Doç.Dr.Kadir ARICI Hocamıza tekrar teşekkür ediyorum. Gerçekten, vakıf üzerinde ne kadar konuşulsa az bir müessesedir. Bir bakıma da bunun için çok memnunum. İçimiz, gönlümüz böyle güzel bir müessesenin büyüklüğü, yaşatılması ama dejenere edilmeden yaşatılması üzerinde yoğunlaşmakta.

Sayın Davut AYDIN Hocamızdan cevap isteyelim.

Prof.Dr.Davut AYDIN- Efendim, önce katkısından dolayı teşekkür ediyorum Kadir Bey'e. Bir-iki nokta da ben ilave etmek istiyorum. Batı ülkelerinde baba şirketi kuruyor, sıkıntıyı çekiyor, sonra oğlu geliyor işi devralıyor, işi büyütüyor. Tabii bu arada torunlar zevku sefada. Daha sonra torunlar işin başına geçiyor, sistem çöküyor, sistem patır patır gidiyor. Diyorlar ki, bu işin bir kalıcılığı yok mu? Araştırıyorlar, tarıyorlar, bizden vakıf olayını alıyorlar. Mütevelli sistemi içerisinde işi organize ediyorlar, şirketlerin tepesine vakfı koyuyorlar. Şirketin patronu vakıf. Tabii sosyal ilişkiler içerisinde evlenmeler var, damatlar geliyor vesaire, hepsi kontrol altında, müesseselerin devamını sağlıyorlar. Batı sistemine baktığımız zaman, 100 yıllık, 200 yıllık şirketlerin altındaki model budur. Ama, bu modelin kaynağı biziz. Sonra bu iş dönmüş dolaşmış, bize foundation diye gelmiştir. Kültürü buradadır, sistemi buradadır, her şeyi buradadır. Tabii bu model bize tekrar döndükten sonra, bizdeki sanayicilerin yaklaşımıyla birleşmiştir, vakıf hadisesi yön değiştirmiştir. Şirket vakıf ilişkileri içerisinde, yeni bir modele doğru olay gidiyor.

Gerçekten, arkadaşımızın dediği gibi, tabii bu da olacaktır, bu da bir realitedir; ama, bu iki olayı ayırmak lazım. Gerçekten, burada tartıştığımız vakıf hukununun esprisine uygun vakıf modeliyle foundation anlamında vakıfları ayırıp, bunları ayrı bir düzen içerisine getirmek lazım. Burada bir boşluğumuz vardır.

İkincisi, bankaya gelince, bankanın kuruluşu doğru bir olay. Vakıf kaynaklarının değerlendirilmesi ve geriye dönerek desteklenmesi, finansmanı için kurulmuştur. Doğrudur; ama, yaşanan enflasyon ortamı içerisinde, banka özkaynaklarının giderek erozyonu sonucunda, sermaye artırım ihtiyacı, sonunda kime dönüyor, Vakıflar Genel Müdürlüğüne dönmüştür. Vakıflar Genel Müdürlüğü de, sermaye tecritlerine katılabilmek açısından, yeni kaynak arayışı içerisinde, bir kısım gayrimenkullerini paraya çevirerek bankaya aktarmıştır. Yani, bugün kimin kime katkısı var dersiniz, bana göre Genel Müdürlük Bankayı destekliyor, Bankanın desteği yoktur. Bu modeli de, hakikaten tartışmak, rayına oturtmak lazım.

Teşekkür ederim.

Oturum Başkanı- Efendim, konu çok güzel, vakit de çok geçti; ancak, ben bu güzel konuşmayı kesmek istemiyorum. Birkaç arkadaşımız ısrarla söz almak istiyorlar. Çok rica ediyorum, çok kısa olmak kaydıyla ve zamana riayet ederek, buyurun efendim.

Ali Muzaffer ERSÖZ- Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Ben, Türk Kültür ve Eğitim Norm Gelişme Vakfının kurucusu ve Başkanım.

Sayın Davut Bey, çok güzel bir noktaya dokundu, 2000'li yılları, yani geleceği ifade eden beyanlarda bulundular. Bizim vakfımız da, geleceğe yönelik bir vakıftır. Benim müşahedem şu: Türkiye ve Türk toplumu, Türk Milleti özgün ve ileri bir medeniyet yaratabilmek için, bütün koşullara sahiptir. Emsalsiz bir vatanimiz var, emsalsiz bir milletiz. Bunun idrakinde olarak, kendimizi ileri hedeflere götürecek bir girişim içinde bulunmamız lazım. Nitekim, Türkler, bütün tarihleri boyunca, akıncı bir devlet olmuşlardır, evrensel değerleri yakalamaya çalışmışlardır. Bunda da, büyük çapta muvaffak olmuşlardır. Bizim, en son olarak kurmuş oldu-

ğumuz Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu üstün medeniyeti yaratmak için, gerekli bütün şartları hazırlamıştır. Şimdi, lazım olan şey nedir? Türk'ün dehasını geliştirmek. Bakın, ben deha üzerinde özellikle duruyorum, zekâ değil, deha. Bunu ağızımıza almaktan çekinmeyelim. Türk'ün dehasını işlemek ve onu ileri yaratıcılığa götürmek lazım.

Ben bu dehayı, üç kategoride düşünüyorum: Birisi gençliğin dehası, ikincisi halkın dehası, üçüncüsü yetişkinlerin dehası.

Dördüncü bir deha olarak, bütün toplumun dehası. Şimdi, bunun üzerinde konsantre olursak, bunu geliştirirsek, müthiş bir yaratıcılığa geçebiliriz, şartlarımız müsait. Böyle şartlar, böyle kaynaklar, herhangi bir millette kolay kolay bulunmayan kaynaklardır. Bizim eksiklerimiz, ezeldenberi eksiklerimiz, eğitimde olmuştur. Biz, eğitimin ne olduğunu bilemedik. Yetiştirdiğimiz evlatlarımız, Türk kültür ve medeniyetine, uygarlığına bağlı olacakları ve hizmet edecekleri yerde, uçmuşlar, yabancı kültürlerle, yabancı uygarlıklara hizmet vermişlerdir. İşte bugün bakın, koskoca bir hastaneye İbn-i Sina adını verdik. İbn-i Sina öz be öz Türk çocuğu, fakat nedir; Türklükten tamamiyen ayrı olmuş bir varlık. Bütün eserlerini, bütün yapıtlarını Farsça, Arapça vermiş. Farabi diyoruz. Farabi öz be öz Türk çocuğu; fakat Farabi, bütün eserlerini Arapça vermiş ve Türk kültürüne en ufak bir hizmeti bulunmamış. Mevlana; Konya onunla inliyor ve bütün dünya gelip türbesini ziyaret ediyor. Mevlana, öz be öz Türk çocuğu, tek bir satır Türkçesi yok. Yani, bize intikal etmiş olan yok. Gerek Fihimafih'i, gerek Mesnevi'si, gerek Divan-ı Kebir'i hepsi Farsça ve Arapça'dır. Binaenaleyh, görüyoruz ki, biz gerçek anlamıyla çocuklarımızı yetiştirememişiz. Yetiştiremediğimiz için de, kültürde geri kalmışız ve kendi uygarlığımızı yaratamamışız.

Evet diyoruz, biz İslâm uygarlığını şöyle yaptık, bu uygarlığa şöyle yaptık... Dikkat edersek, mesela Çinlilere biz çok kafalar verdik, beyinler verdik; ama ortaya Çin medeniyeti çıktı, Hint medeniyeti çıktı, Acem medeniyeti çıktı, Arap medeniyeti çıktı, Rus medeniyeti çıktı, Bizans çıktı. Şimdi de, hâlâ daha, bu bairesizlik içinde ve kendimizi bilmemezlik içerisinde Garp medeniyeti çıktı. Şimdi bütün gücümüzü Garp medeniyetini ihya etmeye çabalyoruz. Nerede Türk Medeniyeti, nerede Türk uygarlığı, nerede?.. Binaenaleyh, görüşlerimizi yönlendirmemiz, bilinçlenmemiz ve Türk'ün dehasını, Türk kültürünü, Türk uygarlığını geliştirecek ve hakikaten bütün dünyaya hâkim kılacak bir şekilde yönlendirmemiz lazım.

Türk Kültür ve Eğitim Norm Gelişme Vakfının amacı budur. Ben şimdi bir merkez kurmak istiyorum. Bu merkezde bir üniversite kurmak istiyorum ve bu üniversitede, Davut Bey gibi, arkadaşlarımız gibi beyinleri bir araya getirmek istiyorum. Toplu olarak, Türk Milletinin dehasını kristalleştirerek, bu emeli gerçekleştirmek istiyorum. Milletimden ve sizlerden yardım istiyorum. Maddî ve manevî yardım istiyorum.

Yalnız şunu hemen açıklayayım: Bu vakfı kendim kurdum. Buna bir daire verdim ve 50 milyon lira da verdim. Bundan başka kendi gayri menkullerim var, bunları da bu yolda değerlendireceğim. Yani burada yalnız kalmayacağım.

Bütün milletimin bilinçlenmesini istiyorum. Türk medeniyetini kuracağız, dünya medeniyetinin başı, önderi olacağız.

Prof.Dr.Örcün BARIŞTA- Prof.Dr.Sayın Ahmet AKGÜNDÜZ'e bir eklemeye bulunmak istiyorum; çünkü, tebliğleri yayınlanacağı için eksik kalmasın. Acaba, lütfedip de kendileri, taşınabilir mallarla ilgili de eski kayıtları metin içinde verirler mi? Çünkü, bizim esas problemimiz taşınabilir mallarla ilgili olanlarda. Özellikle halılar, mesela ben bir soru yöneltmek istiyorum; bu vakıf kayıtlarında, halıyı isterseniz satabilirsiniz diye bir kayıt var mı? Bugün, camilerimizdeki halılarımızın çoğu, maalesef bu şekilde gitmiş oluyor. Onu lütfedersiniz diye düşündüm.

İkincisi, diğer konuşmacımız. Sayın Prof.Dr. Davut AYDIN da, müzelere değindiler ve Multi Functional müzeler üzerinde durdular. Bu yabancı terim, Türkçesi oturmadı, bunun mega gibi bir şeyi yok, onun için Neriman Hocam hoşgörsün beni. Çok güzel iki tebliğ vardı burada. Vakıfların elinde bir halı keloksiyonu var; bir müze kurulsun istiyorum Ankara'da. Bunu çok çok istiyorum; çünkü muhteşem bir koleksiyon ve benim ulaştığım düzeyde, bunların hepsinin vebali de var. Yani, kimse bu halıları oralara yok olsunlar diye vakfetmedi. Bu kadar da kıymetli vakıf sahipleri var. Görüyorum, el ele filan demiyor. Acaba, bu vakıf sahipleri de konuya girerek, 21. Yüzyıla, çocuklarımıza bir Halı Müzesi kurmak üzere teşebbüse geçer miyiz diyoruz? Lütfetsinler, desteklesinler, biz de elimizden geleni yapalım ve Halı Müzemizi Ankara'da kuralım diyoruz efendim.

Prof.Dr.Ahmet AKGÜNDÜZ- Değerli Profesöre teşekkür ediyorum. Ancak şunu arz edeyim: Vakıf Menkul malların nasıl korunacağı, şayet kendisinden istifade edilemez hale gelirse nasıl değiştirileceği, değiştirilmesinin mümkün olup olmayacağı konusunda -yani, eğer onu bu tebliğe sokarsak, o zaman bir monografi meydana gelir; ancak, kendisinin merakını izale etmek üzere- *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi* adlı eserimizde - Türk Tarih Kurumu tarafından neşredilmiştir- istibdal müessesesi var; yani, bir vakıf mal, kendisinden istifade edilemez hale geldiğinde, -onun bir bölümüne biz müstağna anıh vakıflar da diyoruz- kendisinden istifade edilemiyor, ne yapılmalı, ne edilmeli ayrıntılarıyla mevcut.

Katkıları için teşekkür ediyorum.

